

પ્રસ્તાવના

શિક્ષણની ગુણવત્તામાં સતત વધારો કરવા માટે રાષ્ટ્ર તેમજ રાજ્ય કક્ષાએ સમયાંતરે વિવિધ પ્રકારના સંશોધનો કરવામાં આવે છે. આ સંશોધનોના તારણોને ધ્યાને લઈ શિક્ષણક્ષેત્રે અનુભવાતી મુશ્કેલીઓને પાર પાડવા માટેની વ્યૂહરચના તૈયાર કરવામાં આવે છે. જેને આપણે શિક્ષણની નીતિ પણ કહી શકીએ. આજ રીતે, શાળાના વર્ગખંડમાં કરવામાં આવતી અધ્યયન અધ્યાપન પ્રક્રિયાથી પૂર્વનિર્ધારિત કેટલી ક્ષમતા કે અધ્યયન નિષ્પત્તિઓ બાળકો દ્વારા સિદ્ધ કરવામાં આવી તે જાણવા માટે તેમજ તે પ્રક્રિયા દરમિયાન અનુભવાતા પ્રશ્નો કે પડકારોને જાણવા માટે મોટા પ્રમાણમાં સિદ્ધિ કસોટી લેવાનું આયોજન કરવામાં આવે છે. જે એક પ્રકારનું સર્વેક્ષણ સંશોધન ગણાય છે.

આપણે જાણીએ છીએ કે કોઈપણ ક્ષેત્રમાં હાથ ધરવામાં આવતા સર્વે એ જે તે ક્ષેત્રની જે તે સમયની સ્થિતિ જાણવા માટે હાથ ધરાતા હોય છે. બસ, એ જ રીતે શિક્ષણના ક્ષેત્રમાં હાથ ધરવામાં આવતા સર્વે શિક્ષણની સ્થિતિ, સ્તર કે એચિવમેન્ટ એટલે કે સિદ્ધિ જાણવા માટે હાથ ધરવામાં આવે છે.

ગુજરાત રાજ્યમાં ઇસીઈઆરટી દ્વારા 1998 થી ગુજરાત એચિવમેન્ટ પ્રોફાઈલ (GAP)નાં નામથી ધોરણ 3 થી 7નાં વિદ્યાર્થીઓની શૈક્ષણિક સિદ્ધિ જાણવા માટેનો સર્વે હાથ ધરાતો આવ્યો છે. ગુજરાતની આ પ્રક્રિયાની એમ.એચ.આર.ડી. દ્વારા સરાહના થતાં સમગ્ર રાષ્ટ્રમાં આ પ્રકારનો સર્વે હાથ ધરાય તે માટે એમ.એચ.આર.ડી.ની પ્રેરણાથી NCERT નવી દિલ્હીના માર્ગદર્શનમાં પ્રત્યેક રાજ્યમાં સ્ટેટ લેવલ લીગ એચિવમેન્ટ સર્વે (SLAS) તરીકે હાથ ધરાવા લાગ્યો.

આજ રીતે NCERT, નવી દિલ્હી દ્વારા નેશનલ એચિવમેન્ટ સર્વે (NAS)ની શરૂઆત વર્ષ 2001 થી કરવામાં આવેલ છે. જેમાં પ્રત્યેક વર્ષે ધોરણ 3, 5 અને 8 પૈકી એક ધોરણનો સર્વે નિયમિત રીતે હાથ ધરવામાં આવે છે. આ સર્વેનો ઉદ્દેશ શૈક્ષણિક સિદ્ધિનું સ્તર જાણવાનો અને તેને આધારે જરૂરી પ્રતિપોષણ આપવાનો હોય છે.

NAS પ્રક્રિયા –

- NAS એટલે **National Achievement Survey**.
- આ સર્વેક્ષણ MHRD ના સહયોગથી NCERT નવી દિલ્હી દ્વારા 2001થી હાથ ધરવામાં આવ્યો હતો.
- પ્રથમ વખત હાથ ધરાયેલા સર્વેને **Baseline Assessment Survey (BAS)** કહેવાય છે. જેને **Cycle-1** તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

- બીજા તબક્કે **Midterm Assessment Survey (MAS)** હાથ ધરવામાં આવ્યો જેને **Cycle-2** તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.
- ત્રીજા તબક્કે **Terminal Assessment Survey (TAS)** હાથ ધરવામાં આવ્યો જેને હાલ **Cycle-3** તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.
- આ પ્રત્યેક **Cycle** કુલ ત્રણ વર્ષમાં પૂરી થાય છે.
- પ્રથમવર્ષ ધોરણ- 5 , બીજા વર્ષે ધોરણ-3 અને ત્રીજા વર્ષે ધોરણ-8 નો સર્વે હાથ ધરવામાં આવેલ છે. ત્યારબાદ બીજો રાઉન્ડ એટલે કે બીજી સાયકલ ઉપર મુજબના ધોરણનાં સંદર્ભમાં જ હાથ ધરવામાં આવે છે. આ જ રીતે સાયકલ-3 અને 4 સુધીના સર્વેક્ષણો અત્યાર સુધીમાં પૂર્ણ થયેલ છે.

NAS માં સમાવિષ્ટ વિષયો

NAS ધોરણ-3માં ભાષા (માતૃભાષા) અને ગણિત એમ બે વિષયોનો સમાવેશ થાય છે. ધોરણ-5માં ભાષા, ગણિત અને પર્યાવરણ એમ ત્રણ વિષયોનો સમાવેશ થાય છે. જ્યારે ધોરણ-8માં ભાષા, ગણિત, વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી અને સામાજિક વિજ્ઞાન એમ કુલ ચાર વિષયોનો સમાવેશ થાય છે.

NAS માટે ઉપકરણની સંરચના

કોઈપણ સર્વેમાં તેના ઉપકરણનું આગવું મહત્વ છે. **NAS** માં આપણે તેને પ્રશ્નપત્ર કે કસોટીપત્ર કહીએ છીએ. આ ઉપકરણ જેટલું ચર્ચા અને વિશ્વસનીય તેટલી તેના પરિણામો અને તારણોની વિશ્વસનીયતા ઊંચી.

પ્રશ્નપત્રમાં પ્રત્યેક રાજ્યનો અભ્યાસક્રમ અને પાઠ્યપુસ્તકોને એકત્ર કરી નિષ્ણાતો પાસે તેનો અભ્યાસ કરાવી વિષયવાર પ્રતિનિધિત્વરૂપ મુદ્દાઓ તારવવામાં આવે છે. વિષય નિષ્ણાત વ્યક્તિઓ પાસે તેના પ્રશ્નો (કલમો) ની રચના કરાવવામાં આવે છે. પ્રશ્ન (કલમ) રચના કરતી વખતે ખાસ કાળજી રાખવામાં આવે છે કે પાઠ્યપુસ્તકમાંથી વિદ્યાર્થીની માત્ર સ્મૃતિને ચકાસતી માહિતી આધારિત પ્રશ્ન (કલમ) ન બને પણ તે વિદ્યાર્થીની જે તે વિષયની સમજ અને તેના ઉપયોજનને ચકાસતો હોવો જોઈએ. આ કસોટીનો પ્રત્યેક પ્રશ્ન (કલમ) એવા હોવા જોઈએ કે જેનો જવાબ આપવામાં વિદ્યાર્થીએ તેની ગોખેલી માહિતી ખપ ન લાગે પણ તેણે વિષયના કરેલા ઉંડાણપૂર્વકના અભ્યાસને આધારે કેળવાયેલ સમજની જરૂર પડે. આમ, અહીં સમજ ચકાસતા પ્રશ્નો એટલે કે **HOT (Higher Order Thinking Question)** પ્રશ્નની રચના કરવામાં આવે છે.

SEQIની માહિતી

અત્રે **NAS**ની વિગતવાર ચર્ચા કરવામાં આવે કારણકે **NITI** આયોગ દ્વારા **SEI**ની શરૂઆત કરવામાં આવેલ છે. **SEI** એટલે **School Education Quality Indicator**. અહીં પ્રત્યેક રાજ્યનો શાળા શિક્ષણની ગુણવત્તાનો આંક નક્કી કરવા કુલ **34** ઇન્ડિકેટર્સને ધ્યાને લઈ **1000** પોઈન્ટનો ભારાંક નક્કી કરવામાં આવ્યો છે. આ **34** ઇન્ડિકેટર્સ અને **1000** પોઈન્ટને મુખ્ય બે વિભાગમાં વહેંચવામાં આવ્યા છે.

Outcomes(ઉપલબ્ધિઓ) માટે **14** ઇન્ડિકેટર્સ અને **800** પોઈન્ટજે આપણને સ્પર્શતી હોય તેવી બાબત છે. આથી અહીં આપણે પ્રથમ બાબતની ચર્ચા કરીશું

Learning Outcomes (અધ્યયન ઉપલબ્ધિઓ) માટે **6** ઇન્ડિકેટર્સ અને **600** પોઈન્ટ જેમાં નીચેની બે બાબતો જોવામાં આવશે.

1. **NAS** ધોરણ **3, 5, 8** અને **10** ના ગુજરાતી અને ગણિતમાં પ્રાપ્ત થયેલ સ્કોર

૨. **NAS** ધોરણ **3**માં ગુજરાતી અને ગણિતમાં પાયાની ક્ષમતાઓમાં પ્રભુત્વ **Access Outcomes** પ્રવેશ ઉપલબ્ધિ) માટે **4** ઇન્ડિકેટર્સ અને **100** છે જેમાં નીચેની બે બાબતો જોવામાં આવશે.

1. પ્રાથમિક અને ઉચ્ચ પ્રાથમિક માટે **NER GER**

2. માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક માટે **NER GER**.

Equity Outcomes (સમાનતા ઉપલબ્ધિ) માટે **4** ઇન્ડિકેટર્સ અને **100** પોઈન્ટ છે જેમાં નીચેની બે બાબતો જોવામાં આવશે.

નોંધ : ઉપરોક્ત માહિતી ફક્ત આપની જાણ સારું છે, જેમાં કેટલાંક અંશે સુધારા થયેલા છે તે સંબંધિત વેબસાઈટ પરથી મેળવી લેવાં.

1. **NAS** ધોરણ **3, 5, 8** અને **10** ના ગુજરાતી અને ગણિતમાં **SC /ST** અને સામાન્ય વર્ગના બાળકોએ મેળવેલ પ્રાપ્તિઓ વચ્ચેનો તફાવત.

૨. માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિકના કુમાર અને કન્યાઓના **GER**માં તફાવત.

Learning Outcomes (અધ્યયન ઉપલબ્ધિ) ને ત્રણ ક્ષેત્રમાં વહેંચવામાં આવી છે.

ક્ષેત્ર: **1** પ્રાથમિક શિક્ષણમાં વિદ્યાર્થીઓનું પરિણામ

નિર્દેશકો : **1.1.1** ધોરણ: **3** અને **5** માં ભાષામાં સરેરાશ સિદ્ધિ.

1.1.2 ધોરણ: 3 અને 5 માં ગણિતમાં સરેરાશ સિદ્ધિ.

ક્ષેત્ર: 2 ઉચ્ચ પ્રાથમિક શિક્ષણમાં અને માધ્યમિક શિક્ષણમાં વિદ્યાર્થીઓનું પરિણામ

નિર્દેશકો : **1.1.3 ધોરણ : 8 અને 10 માં ભાષામાં સરેરાશ સિદ્ધિ.**

1.1.4 ધોરણ: 8 અને 10 માં ગણિતમાં સરેરાશ સિદ્ધિ

ક્ષેત્ર: 3, ભાષા અને ગણિતમાં પાયાનાં કૌશલ્યોમાં પ્રભુત્વ

નિર્દેશકો : **1.1.5 ધોરણ 2ની ભાષાની ક્ષમતાઓ સિદ્ધ કરનાર ધોરણ 3ના વિદ્યાર્થીઓના ટકા. 1.1.6 ધોરણ 2ની ગણિતની ક્ષમતાઓ સિદ્ધ કરનાર ધોરણ 3ના વિદ્યાર્થીઓના ટકા.**

ઉપરોક્ત આપણે **SEQI** અંગે માહિતી મેળવી કારણકે આ માહિતીને જોતાં ખ્યાલ આવશે કે આપણી શાળાનાં બાળકોનો **NAS** ની કસોટીમાં મળેલ પ્રાપ્તિમાં ઇન્ડિકેટર્સમાં કેટલું મહત્વ આપવામાં આવેલ છે. આ સંદર્ભે, **NAS**માં જે તે શાળાનાં બાળકો સારું પ્રદર્શન કરે અને તે માટે તેમને જરૂરી માર્ગદર્શન અને તૈયારી કરવા માટેનો મહાવો મળી રહે તેવા પ્રયત્નો કરવા જોઈશે.

NAS સંદર્ભે આપણી ભૂમિકા

NAS વિશે આટલી સમજ પ્રાપ્ત કર્યા પછી આપણી (મુખ્ય શિક્ષક કે શિક્ષક તરીકે) ભૂમિકા વિશે આપણે શું કરવું જોઈએ તે નક્કી કરીએ.

* શિક્ષણ કાર્ય કરતી વખતે બાળક જે તે વિષયનાં મુદ્દાનું હાર્દ સમજે. માત્ર માહિતીને ગોખીને યાદ ન રાખે તેની કાળજી લઈએ.

સંકલ્પનાને ધ્યાને રાખી તેના સ્પષ્ટીકરણ માટે શિક્ષણકાર્ય કરીએ. અધ્યયન પર કેન્દ્રીકરણ કરીએ. બાળકની સમ સ્પષ્ટ થાય તેવા ઉદાહરણોનો ઉપયોગ કરી સમજાવીએ.

* અધ્યયન-અધ્યાપન પ્રક્રિયાના એક ભાગ તરીકે બાળકની સમજ ચકાસતા હોય તેવા પ્રશ્નો મૌખિક કે લેખિત સ્વરૂપે પૂછીએ.

* આ પ્રશ્નો પૂછવા માટે સૌપ્રથમ આવા સમજ ચકાસતા પ્રશ્નો (**Higher Order Thinking Question**) ની રચના કરવાની કુશળતા પ્રાપ્ત કરીએ. પ્રશ્નો રચીએ, સતત નિષ્ઠાપૂર્વકના મહાવરના અંતે આવું પ્રભુત્વ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે.

આવા પ્રકારના પ્રશ્નોની રચના માટે તેવા પ્રકારના પ્રશ્નોવાળા ઉપકરણોનો અભ્યાસ કરીએ. તે માટેના સ્ત્રોત તપાસીએ, તેનો ઉપયોગ કરીએ અને નિપુણતા પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્ન કરીએ.

* બાળકોને પણ આવા પ્રકારના પ્રશ્નોના જવાબ આપવાનો મહાવરો કરાવવો જોઈએ.

* આ બાબતે વિશેષ જાણકારી માટે **NCERT**ની વેબસાઈટ પર **NAS** ના રિપોર્ટ જોવા મળશે. **GCERT**ની વેબસાઈટ પર **GROER**માંથી ઉપયોગી બનશે.

GCERTની વેબસાઈટ પર પણ સપ્ટેમ્બર **2013** અને ઓક્ટોબર **2013** ના જીવન શિક્ષણના પ્રશ્ન વૈવિધ્ય વિશેષાંક આપને એક વાર જોઈ જવા વિનંતી છે.

આ ઉપરાંત જાન્યુઆરી **2017** થી પ્રકાશિત જીવન શિક્ષણના અંકોમાં પણ કેટલાક પાન પર **HOTS QUESTIONS**ના નામ અંતર્ગત વિવિધ વિષયોના પ્રશ્નો આપવામાં આવેલ છે. આ પ્રશ્નોના જેવા અન્ય પ્રશ્નોની આપની કક્ષાએ રચના કરી બાળકોને મહાવરો આપી શકાય.

